

1275/00 00 02 00/2021 VNS 3/2020

Luonnonvarakeskuksen lausunto Tulevaisuusvaliokunnalle Agenda 2030 toimeenpanosta

Mitkä ovat edustamanne tahon näkökulmasta keskeiset synergiat ja ristiriidat Agenda 2030 -tavoitteiden välillä ja mitä mahdollisia positiivisia ja negatiivisia kehityskulkuja niihin voi esimerkiksi liittyä?

YK:n Agenda 2030 -toimintaohjelmalla tavoitellaan kestävyysmurrosta, joka tarkoittaa koko yhteiskunnan läpäisevää siirtymää kestäväen kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Luonnonvarasektorin toimenpiteet liittyvät lähes kaikkien kestävyystavoitteiden saavuttamiseen vähintäänkin epäsuorasti ja ne ovat siten keskeisiä kestävyysmurroksen toteutumisessa.

Kestävyysmurrokseen liittyy **synergioita ja ristiriitoja**, jotka syntyvät **ensinnäkin eri kestävyysulottuvuuksien (ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen) välillä**. Vain kaikkien kestävyysulottuvuuksien yhtäaikainen huomioiminen mahdollistaa kestäväen siirtymän. Tähänastisessa keskustelussa on pyritty ensisijaisesti turvaamaan ekologinen kestävyys. Tuloksia ei ole saavutettu, koska taloudellisia rakenteita ei ole kyetty uudistamaan ja ihmisten hyvinvointi on kehittyneissä maissa rakentunut materiaallisen hyvinvoinnin kasvattamisen perustalle. **Toiseksi, synergioita ja ristiriitoja voi syntyä alueiden välillä** niin Suomessa, Euroopassa kuin globaalisti. Samalla kun Suomi pyrkii huolehtimaan oman kehityksensä kestävydestä maan eri osissa, on tarkasteltava sen globaalia vastuuta luonnonvarojen käyttäjänä (esim. oman elintarvikehuoltomme ulkoisvaikutukset, toisin sanoen ympäristöllinen ja sosiaalinen jalanjälki muissa maissa) ja luonnonvaratalouden toimijana (esim. globaalin ruokaturvan edistämisessä). On myös huomattava suuret erot maantieteessä, kuten esimerkiksi siinä, miten ilmastonmuutos vaikuttaa eri maihin ja maanosiin. **Kolmanneksi on pidettävä mielessä myös ajallinen näkökulma**. Globaali toimintaohjelma Agenda 2030 ulottuu vuoteen 2030, mikä on verrattain lyhyt aika suurten muutosten aikaansaamiseksi. Kestävyysongelmat ovat syntyneet pitkän ajan kuluessa ja väestönkasvun ja muiden demografisten muutosten vuoksi monet luonnonvarojen käyttöön liittyvät globaalit ongelmat eivät helpota välttämättä vielä vuosikausiin. Tarvitaan nopeita toimenpiteitä, mutta toisaalta liian hätiköidyt korjausliikkeet voivat aiheuttaa sekä ihmisille että ympäristölle enemmän haittaa kuin hyötyä.

Politiikkajohdonmukaisuus ja pitkäjänteisyys on nostettu Suomen kestäväen kehityksen toimintaohjelman tavoitteeksi. Se edellyttää yksityiskohtaisemman tiedon rinnalla karkeamman tason synteesejä kokonaisuuden hahmottamiseksi ja ennakointia, jota tulee tehdä tutkimuslaitosten, yliopistojen ja yritysten yhteistyönä sekä osallistamalla eri tahoja ratkaisujen hakemiseen, päätöksentekoon ja kokeiluihin, joiden vaikutuksia arvioidaan riippumattomien asiantuntijatahojen toimesta. Seuraavassa esittelemme muutamia ristiriitoja sekä niihin liittyviä mahdollisia positiivisia ja negatiivisia kehityskulkuja luonnonvarasektorin ja alueellisen kehityksen näkökulmasta.

Ruokajärjestelmä

Synergiat ja positiiviset kehityskulut:

- Lihankulutusta vähentämällä, kasvisruokapainotteisemmalla ruokavaliolla sekä kotimaisen kalan kulutusta lisäämällä voidaan vähentää ruoantuotannon ympäristövaikutuksia ja edistää kansanterveyttä useissa väestöryhmissä.
- Uusia arvoketjuja voidaan kehittää tutkimuksen avulla (esim. uudet proteiinilähteet, vertikaaliviljely, solumaatalous), mutta näiden ratkaisujen valtavirtaistumista voidaan odottaa vasta pidemmällä aikavälillä. Esimerkiksi, lihan kulutuksen arvioidaan laskevan Euroopassa 10 vuoden

aikana 0,5-1 % ([EU 2020, Agricultural Outlook](#)) ja muualla maailmassa lihankulutuksen voidaan ennakoida kasvavan väestönkasvun, talouskasvun ja keskiluokkaistumisen myötä.

- Suomen maatalouden veden käyttö on globaalisti vertailtuna erittäin pientä. Suomessa olisi kannattavaa tuottaa sellaisia tuotteita, jotka vaativat intensiivistä vedenkäyttöä. Näin Suomi voisi osallistua globaalin ruokaturvan kestävään edistämiseen.

Ristiriidat ja negatiiviset kehityskulut:

- Suomen elintarvikehuoltovarmuus kohtuullisen hyvä, mutta se on riippuvainen useimpien tuotantopanosten kuten energian, kasvinsuojeluaineiden, lannoitteiden, koneiden ja laitteiden osalta tuonnista, osittain ulkomaisesta työvoimasta.
- Maataloustukijärjestelmää tulisi uudistaa niin, että aktiiviset, omaa toimintaansa kehittävät tilat pystyvät tuottamaan kannattavasti ja saavat riittävän korvauksen lisäkustannuksista, jotka johtuvat yhteiskunnallisista ympäristö-, hyvinvointi ym. vaatimuksista.
- Maatalouden kannattavuus heikko ja jatkuvuus uhattuna: Kun huomioidaan yrittäjien oman työn palkkavaatimus sekä korkovaatimus sidotulle pääomalle, toiminta on kannattavaa vain noin 15 %:lla maatilayrityksistä. Taloudellisesti kannattamaton yritystoiminta loppuu, mikä heikentää huoltovarmuutta ja maatalouden ylläpitämiä muita ekosysteemipalveluja (esim. avoimilla ja puoliavoimilla maatalousalueilla elävät luonnonvaraiset lajit). Kannattavuuden lisäksi maatalouden jatkuvuutta horjuttaa alan huono imago sekä maatalous- ja ympäristöpolitiikka, joka luo epävarmuutta mm. investointeihin ja sukupolenvaihdoksiin liittyen.
- Mikäli oma elintarvikeomavaraisuutemme heikentyy, suomalaisen ruuan ulkoisvaikutukset ja riippuvuussuhteet tuonnista kasvavat entuudestaan.
- Ruokavalioiden nopea muutos ja uudet elintarvikkeet voivat tuottaa myös ennakoimattomia, kielteisiä terveysvaikutuksia. Kasvispainotteinen ruokavalio on todettu ilmaston kannalta hyväksi, mutta ravitsemuksen näkökulmasta on tarkoituksenmukaista saavuttaa sopiva tasapaino eri elintarvikkeiden välillä.

Metsät

Metsäsektori on ollut yksi Suomen talouden kulmakivistä. Se tuottaa työllisyyttä ja sosiaalista hyvinvointia niin alueellisella kuin koko kansakunnan tasolla ja se on edelleen merkittävä vientitulojen tuoja. Metsiin kohdistuu monia odotuksia: raakapuun tuotanto metsäteollisuuden tarpeisiin, monimuotoisuuden turvaaminen, hiilensidonta ja virkistyskäyttö. Tarve eri käyttömuotojen yhteensovittamiseen kokonaiskestävästi kasvaa. Suomessa metsien omistus ja puun tarjonta nojautuu huomattavalta osin perhemetsänomistajiin.

Synergiat ja positiiviset kehityskulut

- Suomella on monipuoliset, kasvavat metsävarat ja metsäala on hyvin organisoitu. Tietoa metsävaroista ja sen käytöstä on kansainvälisellä mittapuulla mitattuna poikkeuksellisen hyvin saatavilla, samoin neuvontapalveluja ja suunnittelujärjestelmiä. Metsien käyttöä voidaan ohjata tietoon perustuen eri käyttömuotojen painotuksia ja käyttömuotojen väliset vaihtosuhteet huomioon ottaen. Lisää tutkimustietoa kuitenkin tarvitaan erilaisten toimenpiteiden yhteisvaikutuksista (monimuotoisuus, hiilensidonta, vesistövaikutukset), kun metsätalous muuttuu monitavoitteisemmaksi ja ilmastomuutos etenee.
- Kaikkia hyötyjä ei voida tuottaa samoilla metsähehtaareilla. On päätettävä, edetäänkö kohti metsien erilliskäyttöä (esimerkiksi metsien suojeluun ja tehostettuun metsätalouteen varatut

alueet) vai pyritäänkö kohti taitavampaa käyttömuotojen yhteensovittamista. Koska monimuotoisuutta ei voida käytännössä turvata pelkän suojelualueverkon avulla, monimuotoisuus tulisi sovittaa yhteen metsätalouden kanssa, mikäli sen heikkeneminen halutaan pysäyttää. Keinoja ovat esim. metsien käsittelyn aiempaa suurempi monipuolistaminen (mm. peitteinen metsänkasvatus, pidennetty kiertoaika) ja talousmetsien luonnonhoidon lisääminen.

- Metsänomistajien tavoitteet ovat moninaiset, mikä mahdollistaa metsien monipuolisen hyödyntämisen. Tätä olisi hyödynnettävä esimerkiksi vapaaehtoisen suojelun mekanismeja ja hiilen sidonnan kannustimia kehitettäessä.
- Monien perinteisten tuotteiden tulevaisuuden markkinanäkymät ovat valoisat. Olemassa oleva metsäteollisuus luo mahdollisuuksia korkeamman jalostusasteen tuotteiden syntymiselle. Uusilla tuotteilla voidaan korvata fossiilisia raaka-aineita käyttäviä tuotteita (esim. pakkaukset, polttoaineet, tekstiilikuidut). Metsät voivat tarjota mahdollisuuksia hiilimarkkinoilla ja siten tuottaa uusia ansaintamahdollisuuksia metsänomistajille. Metsäteollisuuden näkökulmasta haittana on kuitenkin raaka-aineen saatavuuden potentiaalinen heikkeneminen.

Riskit ja negatiiviset kehityskulut

- Metsien käyttöön kohdistuu yhä enemmän politiikkaohjausta EU -tasolta lähtien. Poliittikatoimien valmistelussa on huomioitava politiikkakoherenssi, yksityismetsänomistajien tarpeet, tavoitteet ja oikeudenmukainen kohtelu, puuraaka-aineen käytön mahdollisuudet korvata fossiilisia raaka-aineita sekä EU:n sisäisten toimien vaikutukset metsien käytön kestävyys EU:n ulkopuolella.
- Metsien omistusrakenteen muutoksen mahdollisia vaikutuksia puumarkkinoihin ja ympäristöön on hyvä tunnistaa ja ennakoida. Vaikutukset voivat olla sekä kielteisiä että myönteisiä, riippuen tavoitteista. Metsänomistajista moni asuu kaukana tilastaan ja omistajakunta on keski-ikästään melko iäkästä. Myös rahastojen osuus metsän omistuksessa on ollut kasvussa viime vuosina, tosin osuus metsien kokonaispinta-alasta on vielä pieni.
- Suomen metsävarojen lisääntynyt suojelu tai muu käytön rajoittaminen voi johtaa metsätalouden ja tuotteiden ulkoisvaikutusten kasvamiseen globaalisti.
- Metsäsektorin muutoksen ekologisia, sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia tulee arvioida ja ennakoida. Rakennemuutos metsäteollisuudessa tulee jatkumaan ja sillä voi olla merkittäviä paikallisia vaikutuksia (sekä negatiivisia että positiivisia).

Energiantuotanto

Synergiaedut ja positiiviset kehityskulut

- Siirtymä fossiilisista polttoaineista vaihtoehtoisten polttoaineiden käyttöön avaa mahdollisuuksia ja markkinoita luonnonvarojen kestäväälle käytölle.
- Uusiutuvan energian (biokaasu, tuulivoima) voi tuota työpaikkoja ja lisätä paikallista ja kansallista energiaomavaraisuutta ja myös alueellista huoltovarmuutta hajautettujen ratkaisujen ansiosta.

Ristiriidat ja negatiiviset kehityskulut

- Energiantuotannon ja kulutuksen maantieteellinen kohtaamattomuus (esim. mahdolliset korkeat energian siirtomaksut) sekä uuden energian tuottamisen alueelliset vaikutukset (esim. kaivostoiminnan lisääntyminen akkujen tuotannon lisääntymisen vuoksi) voidaan nähdä mahdollisina haasteina tai kielteisinä kehityskulkuina.

Alueellinen kehitys

Agenda 2030 tavoittelee kestävää kaupungistumista. Kaupungistumisen ekologisia, taloudellisia ja sosiaalisia seurannaisvaikutuksia ei kyseenalaisteta, vaan kaupungistuminen nähdään väistämättömänä megatrendinä myös Suomen kaltaisessa maassa.

Synergiaedut ja positiiviset kehityskulut

- On hyvä, että kaupunkikehityksen ekologiseen ja sosiaaliseen kestävyys kiinnitetään huomiota ja ennakoidaan mahdollisia vaikutuksia.
- Monipaikkaisuus, joka on seurausta digitalisaatiosta, lisääntyneestä liikkuvuudesta ja paikkariippumattomuuden lisääntymisestä on positiivinen kehityskulku, mutta se edellyttää panostusta kestäviin käytäntöihin ja joustavampaan palvelujen järjestämiseen, sekä ennen kaikkea nopeisiin tietoliikenneyhteyksiin kaikilla alueilla.

Riskit ja negatiiviset kehityskulut

- Kaupungistumisen tukeminen (esim. asuntotuotanto, julkinen liikenne) ja siitä seuraava alueiden voimakas polarisaatio vaikeuttaa esimerkiksi ilmastopolitiikan oikeudenmukaista toteuttamista (kaupungit vs. harvaan asuttu maaseutu, jossa joukkoliikenne ei toimi). Alueiden sosioekonominen ja -kulttuurinen polarisaatio voivat heikentää kansakunnan sosiaalista koheesiota.
- Maaseudun infrastruktuuriin, johon on sitoutunut paljon luonnonvaroja ja inhimillistä pääomaa rapautuu, samalla kun rakennetaan uutta rakennuskantaa ja muuta infrastruktuuria toisaalle.

Lausunnon laatimiseen ovat osallistuneet seuraavat Luken tutkijat: erikoistutkija Csaba Jansik, ohjelmajohtaja Johanna Kohl, tutkimuspäällikkö Matleena Kniivilä, tutkimuspäällikkö Katriina Soini, ohjelmajohtaja Anne Tolvanen, professori Hilikka Vihinen.